

SAVOGNIN: spargner energiea cun isolar las pareis

Isolar bagn n'è betg gist tot, ma fitg bler

pb. L'emda passada ò «ela+ mond d'energeia» anvido ad en referat public cun igl tetel «tecnica da construcziun per las pareis digl bietg». Divers referents on do cunsegl. Igl interess è sto grond.

Mintgign tgi biegia è interesse da duvrar schi paca energiea scu pussebel. Cotras so el spargner onn per onn expensas per igls purtaders d'energeia. Tiers chegl ins gravegia pi pac igl ambiain. 85% dall'energeia tgi vign duvrada per scaldar vo ainten bietgs tgi fissan da sanar energeticamaintg. Cò è damais en grond potenzial per spargner energiea ed ena buna izolaziun dallas fatschedas e digl tetg è la schliaziun per contanscher chella feanameira. Chegl èn igls fatgs an connex cun igls referats tgi èn stos organisos dad «ela+ mond d'energeia» ainten la halla dalla Uffer SA a Savognin/Padnal.

Fitg grond interess

Patric Vincenz scu magnafatschenta dad «ela+ mond d'energeia» ò dastgea beneventar en po duple tgi 100 persungas alla seira publica da referats l'emda passada a Savognin. Tranter chellas eran blers possessours dad interpresas tgi on da far an ena moda u l'otra cun construcziun, mastirants, architects, administratours e marcadants d'immobiglias ed er persungas privatas tgi èn confrontos cun chel tema.

Igl aprem ò Patric Vincenz declaro las feanameiras e las structuradas dad «ela+ mond d'energeia». Igl sies collega tgi fò cunsegliazions d'energeia tar la madema uniun, Urs Hefti ò declaro tge sarvetschs tgi vignan puschias e tgi tendeschan tots an direcziun dall'effizienz d'energeia. Ena cunsegliazion antscheva per solit antras en contact per telefon. Bler ins saptga schliier gio uscheia. Per alla finala saveir decider veiramaintg tge tgi seia igl migler ins peglia comunablamaintg invista digl object. En maletg antras ena camera da caleira saptga er furneir infurmezions impurtantas. La feanameira seia schibagn per persungas tgi biegian ena tgesa nova u tgi saneschan ena existenta dad aveir ena sitaziun d'energeia neutrala. Bleras dumondas tendeschan er an chella direcziun quant e scu tgi ins vigna tar contribuzions da promoziun antras igl mang public (cantun). An dumonda vigna er prest adegna l'energeia solara per sustignier igl tigneirtgesa energetic. Oz seian p. ex. er igls electromobils resp.

las battareias ena bung occasiun per accumular energiea solara.

Aluminium per tetg e fatscheda

Egn digls referents è sto Elmar Schilter, igl represchentant da Prefa CH. Prefa è ena firma da produziun austriaca cun total 500 luvrants ed ena filiala ainten Svizra. Prefa produtgescha igl material per la construcziun da tetgs e fatschedas. Lour material da construcziun è per gronda part aluminium. Fatg or da bauxit u da chel bler aluminium tgi nous rinnagn per reciclar. La firma Prefa produtgescha tot chegl tgi dovra per far neir clos igl tetg e las fatschedas. E schi gl'è clos, alloura è gio fatg bler. Sotaint ins pò alloura isolar bagn ed uscheia tigneir igl freid ed igl umid davent digl bietg. Construcziuns da tetgs e fatschedas da Prefa èn er fitg robusts cunter orcans. Igl restaurant Piz Gloria sen igl Schlithorn sen 3000 m è er ena construcziun da Prefa. En oter muteiv impurtant tgi discorra per aluminium è er la peisa. Cun ena peisa da 2-2,5 kg/m² è igl material relativamaintg lev. Chegl è en avantatg per la construcziun scu er per igl transport. Ulteriours muteivs per igl material è tgi ins survign dalla madema interpresa igl material pigl tetg, per las fatschedas, canals e las urladeiras da tgamegns etc. Igl alumium ins survign digl reminent er ainten la calour giavischeida e chegl cun ena garanzeia da 40 onns. Prefa è egn digls partenaris principals dad «ela+ mond d'energeia».

Ansemen cun la nateira

Igl sagond referent è sto Josias Gasser, dall'interpresa Gasser materialias da construcziun. Er en partenari da «ela+ mond d'energeia».

Igl referent ò punctuo la filosofia da sia interpresa dad eir anturn cun respect anvers la nateira. Er cun materialias da construcziun seia chegl sainz'oter pussebel e persistenza seia tar els actual gio siva digl 1997. Ins tschertga adegna ena veia da mez cun esser economic e social.

L'interpresa Gasser materialias ò an tot 340 collaboratours ed er ena filiala a Wolfurt an Austria. Lò vign produtgia igl antier sistem per tecnica da tgesa.

Josias Gasser è fitg inquieto dalla situaziun digl clima: «Igl davos 50 onns ò la carstgangedad fatg ple ampaglia tgi tot las generaziuns avant e gl'è ca. 200 000 onns tgi dat carstgangs», dei igl impressari. «Nous vagn las schliaziuns scu tgi savessan migliurar la situaziun. Nous vagn angal d'ager e dad applitgier ellas», dei el anavant.

An connex cun la sanaziuns energeticas da bietgs è el pertschert tgi chellas von an amprema lengia sur las fatschedas. Chegl seia betg bungmartgea, ma fitg impurtant. Impurtant seian las fanestras, igl tetg ed igls plafungs, las pareis ed igls palantschias. Impurtant seia er tgi l'isolaziun seia sarada e vegia betg loccas e rosas. Chellas laschan eir or igl tgod ed anaint ava ed umiditad. Josias Gasser dei tgi vala la pagna da sa dar fadeia cun l'isolaziun ed ansomma da betg aveir fessas, ro-

«ela+ mond d'energeia» ò savia mobilisar blers interessents cun la seira da referats an connex cun la tecnica da construcziun ve da tetg e fatschedas dad en bietg.

snas e loccas. Cò possa adegna mitschier igl tgod e da l'otra vart antrar umiditad. Er igl tetg duess esser clos, percheigl tgi antras donns ve digl tetg dettigl condensats e cheigl possa lascher smarscheir la construcziun da lenn digl tetg.

Josias Gasser ò er menziuno alla fegn tgi per els seia er impurtant dad aveir la creaziun da valour aint igl cantun. 82% da lour incumbensas seian aint igl cantun.

Igl problem èn bietgs da sanaziun

Scu davos referent ò Michael Casutt piglia igl pled. El è manader da project per effizienz d'energeia tar igl uffezi cantunal per energeia e traffic. Igl ampren ò el do diversas declaraziuns generalas an connex cun la politica d'energeia e la strategia 2050.

La Svizra dovra 80 miu. baregls ieli ad onn tgi vignan importos tots. La creaziun da valour seia pero fitg schleta. 10 milliardas francs geian agl exteriur.

Igl Grischun dovra 50% dalla sia energeia per scaldar, 33% èn per la mobilitad e 17% vign duvro per far eir igls differents apparats.

Ainten l'antiera problematica d'energeia on igls bietgs da sanaziun la pi gronda impurtanza. Els dovran 85% da tot l'energeia per scaldar.

Michael Casutt ò er do en'invista ainten igl antier sistem da contribuziuns da promoziun tgi igl cantun prevei per sanaziuns energeticas. Cò dattigl p. ex. en bonus da sanaziun. Impurtant è tgi ins annuntzga per contribuziuns da sustign e cheigl avant tgi antschever cun las lavours. Ins ò alloura dus onns peda dad exequeir las lavours. Ena etappaziun dallas lavours è er pussebla. Sustign dattigl er per scaldamaints da lenna e per pompas da caleira cun l'aria. Er an regress da contribuziuns ins vign cun midar dad en scaldamaint dad ieli tar en oter sistem. Pero dattigl betg sustign dad en sistem ecologic ainten en sistem pi nov. Er dretg da contribuziuns on ventilaziuns da confort tgi reguleschan la temperatura e geidan uscheia er da duvra pi paca energeia.

Er tgesas novas on igl dretg da sustign finanziel, ston pero aveir minimal igl status da minergeia-P.

En tant problems fon agl cantun bietgs istorics cun obligaziun da tgira. «Schi en bietg ò ena valeta istorica, alloura ègl per solit uscheia tgi ena sanaziun energetica è gravageda. Igl tetg e las fanestras èn pero solit nign problem da midar ed isolar, ma ve dallas miraglias dastga per solit neir fatg navot. An mintga cass betg dafora», ò declaro Michael Casutt sen ena dumonda or digl plenum.

Alla fegn on igls preschaints anc gia l'occaziun da visitar l'exposiziun an tgesa tgi ins veva mess ansemen an connex cun igl tema tracto. L'ò ed er anc siva on igls interessos gia occaziun da conversar directamaintg cun chellas persungas tgi eran cumpetentas per dar las dretgas raspostas sen dumondas individualas.

LITTERATURA

PLIMA D'AUR: Sguard aint igl futur

L'onn 2119 en terra rumantscha

comm La Lia Rumantscha ha lantschà la concorrenza Plima d'aur / Pledpierla che ha quest onn il tema «L'onn 2119 en terra rumantscha». Las victuras ed ils victurs dastgan preschentar lur texts al festival da giubileum «100 onns Lia Rumantscha» che ha lieu dal 1. fin ils 18 d'avust a Zuoz. Cun la concorrenza Plima d'aur / Pledpierla vul la Lia Rumantscha promover il plaschair da scriver d'uffants, giuvenils e giuvens creschids da 9 fin 25 onns.

La Lia Rumantscha envida las poetinas ed ils fabuluns da la Surselva, dal Grischun Central e da l'Engiadina da sa participar a la concorrenza da scriver Plima d'aur/Pledpierla. Quest onn ha ella il tema «L'onn 2119 en terra rumantscha». La Lia Rumantscha po festivar il 2019 ses giubileum da 100 onns. Cun questa chaschun vul ella drizzar l'egliada vers il futur ed animar da guardar exact 100 onns enavant. Ils uffants, giuvenils e giuvens creschids da 9 fin 25 onns pon scriver lur text en l'idiom u en rumantsch grischun. Ils texts na dastgan betg esser pli lungs che duas paginas scrittas a maun u max. 6000 segns (incl. spazis vids). L'ultim termin per inoltrar ils texts è ils 19 d'avrigl 2019. La premiaziun dals megliers texts ha lieu l'entschatta da zercladur 2019 en tuttas trais regiuns. Las victuras ed ils victurs dastgan preleger lur texts a chaschun dal festival «100 onns Lia Rumantscha». Plinavant vegnan ils texts preschentads en la revista «Litteratura». La giuria sa cumpona da persunas dal schurnalissim, da scolastas e scolasts e dad auturas ed auturs.

La concorrenza da scriver Plima d'aur / Pledpierla ha lieu mintga dus onns e sa drizza a poetinas e fabuluns da tuttas regiuns rumantschas. Ella unescha oz las duas concorrenzas da scriver iniziadas da lezzas uras da la Renania e l'Uniun dals Grischs.

Orientaziuns:

- La concorrenza per fabuluns e poetins ha lieu mintga dus onns en las trais regiuns Surselva, Grischun Central ed Engiadina.
- La Lia Rumantscha definescha in tema per la concorrenza. Sco texts pon vegnir inoltrads reportaschas, retschertgas, paraulas, fablas, poesias, crimis euv.
- Ils magisters survegnan ina glista cun impuls da scriver sco sustegn ed ispiraziun.

- La giuria survegn criteris da valitaziun comunabels. Ella sa cumpona da persunas dal schurnalissim, da magistras e magistras e d'auturas ed auturs.
- Ils victurs dastgan preschentar lur texts a chaschun dals 100 onns LR a Zuoz.
- Ils texts dals victurs vegnan preschentads en la revista Litteratura.
- La magistraglia vegn infurmada davart la concorrenza per posta mez schaner 2019.

Infurmaziuns praticas:

- Il tema da l'onn 2019 è «L'onn 2119 en terra rumantscha».
- I dat quatter categorias: 3./4. cl., 5./6. cl., 7.-9. cl., 17-25 onns.
- Per mintga categoria spetgan premis da daners da 60.00 enfin 300.00
- Ils texts na dastgan betg esser pli lungs che duas paginas scrittas a maun u max. 6000 segns (senza segns vids). L'ortografia sto vegnir controllada avant ch'ils texts vegnian inoltrads.
- Signar ils texts cun il pseudonim.
- Emplenir il raster da persunalias per mintga scolar/A.
- Ils texts pon vegnir inoltrads en tut ils idioms ed en rg.
- Ils texts pon vegnir inoltrads en furma digitala u sin palpieri.
- L'ultim termin per inoltrar ils texts è ils 19 d'avrigl 2019.
- La premiaziun ha lieu l'entschatta zercladur en tut las trais regiuns.
- Ils texts, ensemen cun il raster da persunalias, vegnan inoltrads als promoturs regionalis da la LR:

Engiadina: Lia Rumantscha, Martina Schuler, Via Principela 18, 7523 Madulain, martina.schuler@rumantsch.ch
Grischun Central: Lia Rumantscha, Carmen Dedual, Stradung 23, 7460 Savognin, carmen.dedual@rumantsch.ch
Surselva: Lia Rumantscha, Alice Bertogg, Via Städtli 18, 7130 Glion, alice.bertogg@rumantsch.ch

Tgi ò la plema la pi fegna?